

Osvaldgruppens kredit og debet.

Av overlage Johan Scharffenberg.

Asbjørn Sunde skriver i forordet til sin bok «Menn i mørket» at han offentliggjør den av to grunner, først «fordi vårt folk — — — har krav på å få vite hva som virkelig skjedd», dernest for å renvaske sine «falne kamerater for den skjendige anklage at de skulle være eventyrjegere og forbrytere». Hvem har karakterisert dem slik? Jeg ikke.

Jeg gikk til lesningen i det håp å finne et nøkternt saklig kildeskrift, men ble skuffet ved å møte mer stemningsskildring enn historie. Forfatteren opplyser at en del av hans notater og journaler er gått tapt. En uretusjert gjengivelse av de bevarte deler ville hatt større dokumentarisk verd enn f. eks. de sannsynligvis komponerte lange samtaler, — historikerne ser med mistro på angivelig ordlydende referater etter års forløp. Hvordan kunne «Aaby» (s. 60) kalle forfatteren «camerada rottefanger», en tiltaleform som ble brukt til ham i Spania?

Det fortelles om megen drikk med merkelige forestillinger om alkoholens virkninger. «Hans» var allerede sterkt påvirket og «duppet av, og vi måtte helle i ham et par glass for å få ham våken. Øynene svømte av tretthet og brennevin» (s. 109—110).

Føreren for en hemmelig gruppe burde gjort totalavhold til plikt.

Under okkupasjonen hendte det at fyllesnakk førte til arrestasjoner, men det var kanskje bare i andre grupper? I flere bøker fra disse årene spiller alkohol og tobakk en stor rolle.

En kritisk leser vil snart se at boken ikke skildrer synderlig mange bestemte aksjoner, deriblant dog enkelte celebre. Han kaller sprengningen ved Mjøndalen 7. oktober 1943 «100 pst. vellykket», «omtrent 70 tyske militære omkom» (s. 169). Hvor har han dette tall fra? Det ble dengang opplyst at ikke en eneste tysk soldat omkom. Han fortler at tyskerne deretter lot flere bra nordmenn henrette, og at ansette drammensere offentliggjorde en protest mot sabotasjen.

Jeg spurte alltid: «Forkorter det krigen?» I et mistrøstig øyeblikk skriver forfatteren selv (s. 171): «Og hva hadde vi utrettet? Sprengt noen tog og noen tyske og noen hus i været. Små knappnålstikk på en kjempekropp».

Om ødeleggelsen av Per Kures

fabrikk natten mellom 29. og 30. mai 1944 heter det (s. 208): «Vi måtte stole på rapportene og handlet etter det. Senere har firmaet gjennom pressen meddelt at det under krigen ikke foregikk annen virksomhet enn den normale». I firmaets sted ville jeg kreve rettslig undersøkelse for å bevise at mistanken var grunnløs.

Forfatteren nevner bankrøveriene i Aker sparebanks filial på Holtet (s. 172), Modum sparebank (s. 180), Holla sparebank og Laksevåg sparebank (s. 238).

Foretok hans gruppe ransforsøket i Eker sparebank på Hokksund og drapet av kasserer Holm? — Han var en god nordmann, så her passer ikke ordet «likvidering».

Forfatteren skriver (s. 171): «Hva pokker gjorde det om regjeringen i London ikke likte at vi forsynte oss med de pengene vi trengte? Hva pokker gjorde det om dette mystiske som kalte seg «Hjemmefrontens ledelse», misbilliget at vi likviderte angivere på åpen gate og så å si la igjen et visittkort med navnet Osvald på?»

Dette og annet vitner om at han og hans gruppe for en vesentlig del arbeidet på egen hånd. Også forbindelsen med kommunistene synes å være blitt brutt: «Vi får ikke noe mer fra kommunistene» (s. 167).

Undertiden handlet gruppen dog i forståelse med Milorg, eller politigruppen, men det hendte også at Milorg forkastet dens planer (s. 127). Det ville være av interesse om disse organisasjoners lederé uttalte sin vurdering av gruppens innsats.

Forfatteren synes å ha dannet gruppen etter eget tiltak, uten oppfordring fra overordnet ledelse, og det er tydelig at han alene bestemte aksjonene, derfor har man grunn til å spørre: Hva gav Asbjørn Sunde rett til å handle på en gang som anklager, dommer og fullbyrder?

Han har erkjent å være den ansvarlige for gruppens handlinger. Hans forhold tyder på sterk selvfølelse, herskervilje og robust samvittighet, en umiddelbart reagerende kraftnatur (s. 26: «Han ramlet tungt overende da jeg langet ut»), hans følelser har vært opprørt, han har også kunnet legge dristige — for ikke å si dumdristige — planer, det er ingen grunn til å tvile om hans redelige vilje, men hadde han også det kaldkloke overblikk over

hele stillingen, evnen til tålmodlig innordning under langsiktige planer? Det ville blitt kaos hvis vi hadde hatt mange slike grupper opererende på egen hånd.

Den gode hensikt er ikke tilstrekkelig. Man burde allerede dengang spørre om planen var fornuftig, om den bød et rimelig forhold mellom vinning og tap selv om den lyktes.

Forfatteren erkjenner at enkelte aksjoner ikke førte til målet, f. eks. sabotasjen på Østbane- og Vestbanestasjonen. I «Faktaregister for okkupasjonstiden» dateres den til 1/1 1942, men forfatteren setter den (s. 66) til natten til 2. februar 1942. Hensikten var å drepe hirdfolk som var innkommandert til «statsakten» på Akershus. Selv om det var gått etter planen, hvilken innflytelse kunne det hatt på krigens utfall?

Jeg vil forklare min egen vurdering dengang. Etter et politisk foredrag sommeren 1940 i en sosialistisk ungdomsforening spurte to gutter meg fortrolig om et attentat på Quisling ville være nyttig. Jeg advarte dem meget alvorlig. Men et engelsk bombeangrep på Akershus under «statsakten» kunne muligens ha drept Quisling og mange av hans tilhengere, Terboven og andre høye tyske autoriteter, det ville vært en langt nyttigere krigshandling enn det senere angrep på Gestapos hovedkvarter, Victoria Terrasse.

Sabotasjen mot tungtvannsanlegget på Rjukan ble omhyggelig planlagt i England og glimrende gjennomført, og da det hemmet arbeidet med atomsprengning i Tyskland, gjorde det sannsynligvis virkelig nytte, derfor var de sørgelige ofre av verdifulle norske liv forsvarlige. Jeg finner det derimot ganske tvilsomt om nytten av Osvaldgruppens arbeid oppveier ofrene av menneskeliv (deriblant 20 av dens egne medlemmer) og av materielle verdier.

Foreløbig har jeg bare krevd offentlig undersøkelse av alle «likvideringer» og sabotasjehandling under krigen og av alle mis handlinger og drap av fanger etter frigjørelsen. Spørsmålet om tiltale og straff får bli avgjort senere. I mange tilfelle kan det være nok å gjøre opp balansen mellom kredit og debet. Hovedsaken er å skape full klarhet, det gir f. eks. Sundes bok ikke. Det har vært hevdet at det ble lovet hemmeligholdelse, men hvilken offentlig myndighet hadde rett til på forhånd å gi avlat og derved i virkeligheten godkjenne voldshandlinger? Scharffenberg.